ZPRÁVY

Vedecký odkaz Miloša Dokulila v kolektívnej slovotvornej monografii*

Za jeden z najvýznamnejších autorských, editorských a vydavateľských počinov uplynulého roka 2024 v oblasti slovanskej slovotvorby možno právom označiť kolektívnu monografiu *Česká slovotvorná koncepce v kontextu slovanské jazykovědy*, venovanú vedeckému odkazu Miloša Dokulila – vrcholného predstaviteľa českej derivatológie s výrazným medzinárodným presahom a vplyvom na vývoj slovotvornej teórie aj v ostatných slovanských jazykoch. Výnimočnú monografiu na počesť Miloša Dokulila vydalo vydavateľstvo Academia a Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.

Trojici editoriek – Ivane Bozděchovej z Ústavu českého jazyka a teorie komunikace Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej, Božane Niševe a Karolíne Skwarskej zo Slovanského ústavu AV ČR, v. v. i., sa podarilo zostaviť unikátne dielo, v ktorom 32 autorov na 446 stranách, v siedmich slovanských jazykoch a v angličtine prezentuje výsledky svojich výskumov, ktoré boli inšpirované koncepciou Miloša Dokulila, resp. na jeho práce tvorivo nadväzujú. Takmer polovicou príspevkov do monografie prispeli členovia Komisie pre slovanskú slovotvorbu pri Medzinárodnom komitéte slavistov. Aj z tohto dôvodu bolo predstavenie monografie zaradené do oficiálneho programu 23. medzinárodnej konferencie Komisie pre slovanskú slovotvorbu pri MKS, ktorá sa uskutočnila v septembri 2024 v slovinskej Ľubľane.

Editorky rozvrhli 32 príspevkov do troch tematických oddielov, a to v logickej postupnosti od všeobecnejších teoreticko-metodologických aspektov slovotvorného výskumu (7 príspevkov) cez analýzu slovotvorných procesov v jazyku alebo v konkrétnych komunikačných sférach (9 príspevkov) až k najrozsiahlejšiemu oddielu zameranému na tvorenie slov v jednotlivých slovanských jazykoch vrátane komparatívnych štúdií (16 príspevkov).

Autori štúdií zaradených do prvého oddielu monografie *Teoretické a metodologické aspekty slovotvorného výzkumu – možnosti a meze* reflektujú šírku a hĺbku teoreticko-metodologického prínosu Dokulilovho diela pre rozvoj derivatológie či širšie lingvistiky vôbec. Pozornosť je venovaná Dokulilovej onomaziologickej teórii, ktorá osobitne inšpirovala modernú slovenskú derivatológiu. Autor štúdie Martin Ološtiak dokonca považuje onomaziologický prístup k slovotvorbe za charakterizačnú črtu česko-slovenskej slovotvornej

* *Ivana Bozděchová – Božana Niševa – Karolína Skwarska* [edd.]: **Česká slovotvorná koncepce v kontextu slovanské jazykovědy**. Monografie věnovaná 110. výročí narození a 20. výročí úmrtí Miloše Dokulila. Academia, Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2024, 446 s., ISBN 978-80-200-3548-6 (Academia), ISBN 978-80-86420-94-3 (Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.)

školy (s. 45), čo podporuje aj vlastnou analýzou onomaziologickej štruktúry pomenovania. Prínos teórie derivačnej onomaziológie vyzdvihuje Jelena Petruchina aj pre rozvoj ruskej slovotvorby, pričom sa vo svojej štúdii zameriava na analýzu typov onomaziologických kategórií v intraverbálnej derivácii. Robert Hammel vo svojej štúdii oceňuje originálnu slovotvornú terminológiu M. Dokulila ako súčasť jeho novátorskej onomaziologickej teórie. Výsledkom sondy R. Hammela je určenie pôvodu jednotlivých dokulilovských termínov, ako aj zistenie terminologických prevzatí, čo podľa autora ilustruje Dokulilovu otvorenosť iným slovotvorným koncepciám. Vo svetle vedeckej koncepcie M. Dokulila predstavuje moderné inovačné procesy v slovanskej slovotvorbe na materiáli bieloruštiny Aljaksandr Lukašanec. V štúdii Rajny Dragićević, súčasnej predsedníčky Komisie pre slovanskú slovotvorbu pri MKS, sú doložené presahy diela M. Dokulila do inej ako slovotvornej oblasti jazyka, konkrétne do oblasti gramatických kategórií a gramatického významu. Iný druh presahu zdôvodňuje vo svojej štúdii Krystyna Waszakowa, pretože podľa autorky napriek funkčno-štruktúrnemu podložiu môže Dokulilova teória, najmä vďaka konceptu onomaziologických kategórií, inšpirovať aj kognitívne orientovaný slovotvorný výskum. Na vzťah onomaziológie a kognitívnej epistemológie poukazuje na príkladoch tzv. somatickej slovotvorby aj štúdia Kataríny Vužňákovej.

Príspevky druhého oddielu monografie *Tvoření slov v systému jazyka* prinášajú zaujímavé výskumné zistenia o čiastkových či komplexnejších slovotvorných procesoch ilustrovaných na materiáli viacerých slovanských jazykov. Úlohu adjektív pri substantívnej derivácii v poľštine analyzuje Krystyna Kleszczowa a, okrem iného, poukazuje na vznik nových nominálnych formantov rozšírených o adjektívne morfémy. Procesu tvorenia adjektív, a to vybraných deverbatívnych adjektív v češtine sa venuje Jarmila Panevová. Slovotvorným procesom v súčasnej češtine sa zaoberá aj Ivana Kolářová, ktorá analyzuje tvorenie desubstantívnych verb od názvov častí tela. Inovátorský prístup zdôvodňujúci prefixálno-valenčnú konštrukciu ako komplexný formant predstavuje na materiáli češtiny Jakub Sláma. Komplexnejší a koncepčný charakter má štúdia Olgy Martincovej, ktorá v rámci analýzy dynamiky typov a modelov tvorenia neologizmov oceňuje významnú úlohu Dokulilovho diela pri konštituovaní teoretickej bázy českej neológie. Ďalšie tri príspevky v druhom oddiele monografie spracúvajú slovotvorné procesy uplatňujúce sa v konkrétnej komunikačnej sfére, a to v mediálnej sfére (Mária Stanková na materiáli slovenčiny a Larisa Raciburskaja na materiáli ruštiny) alebo v literárnej sfére (Jiří Jelínek na materiáli češtiny). V uvedených troch príspevkoch autori analyzujú výsledky okazionálnej slovotvorby, teda individualizačne motivované, neuzuálne a kontextovo viazané jednotky. Z tohto dôvodu by sa žiadala úprava názvu druhého oddielu monografie tak, aby sa v ňom tvorenie slov nezužovalo len na jazykový systém.

Najrozsiahlejší, tretí oddiel monografie *Tvoření slov ve slovanských jazycích* obsahuje 16 príspevkov o slovotvorbe v jednotlivých slovanských jazykoch, ktoré takisto reflektujú rôzne aspekty Dokulilovho diela. Ivana Bozděchová na základe dát analyzovaných v štúdii dospieva k zisteniu o aktívnej úlohe hovoriacich pri materiálových alebo prekladových prevzatiach z angličtiny do češtiny. Českú slovotvorbu ďalej reprezentujú príspevky Jany Kockovej o zvratných participiách s pasívnym významom, Petra Nejedlého o tvorení starších českých deverbatívnych substantív, Sylvy Nzimby o perfektivizačných prefixoch v súčasnej češtine či príspevok Magdy Ševčíkovej o denominálnych slovesách s cudzími koreňmi. Valenčný prístup uplatňuje dvojica autorov Veronika Kolářová a Jiří Mírovský pri analýze spracovania príbuzných deverbatívnych a deadjektívnych abstraktných substantív vo valenčnom slovníku NomVallex.

Okrem uvedených príspevkov z českej slovotvorby sú súčasťou tretieho oddielu tri zaujímavé príspevky o slovotvorných procesoch v bulharčine: slovotvorné trendy pri tvorení rodných mien spracúva Maya Vlahova-Angelova; slovotvornou charakteristikou kategórie nomina atributiva v starej bulharčine sa zaoberá Milena Nakova-Petrova; etnonymá a obyvateľské mená v novom bulharskom preklade Biblie z roku 1871 analyzuje Lăčezar Perčeklijski. Poľskú slovotvorbu reprezentuje príspevok Iwony Burkackej o asociačných derivátoch a ich dotazníkovom výskume na príkladoch názvov mesiacov. Príspevok Jeleny Lukašanec rozoberá derivačný potenciál konceptu KOT v ruskojazyčnej internetovej komunikácii.

Za osobitne prínosné považujem príspevky s uplatnením konfrontačného interlingválneho pohľadu. Konfrontáciu bulharskej a českej slovotvorby prináša príspevok Cvetanky Avramovej so zreteľom na tvorbu a sémantickú štruktúru abstraktných substantív a príspevok Božany Ničevy zameraný na slovotvornú konkurenciu pri tvorení neologizmov. Slovotvorné inovácie v geneticky rozdielnych jazykoch, ako sú ruština a čínština, porovnáva vo svojom príspevku Pan Yuqin. Typologicky rozdielnym jazykom sa zase pri porovnávaní konverzie medzi substantívami a verbami v češtine a angličtine venuje Hana Hledíková. V tomto aj v ďalších príspevkoch monografie autori pracujú s korpusovými dátami. Týka sa to aj korpusovej štúdie Aksany Schillovej o deadjektívnych adverbiách tvorených konverziou, pričom autorka inšpirovaná koncepciou konfrontačnej slovotvorby Miloša Dokulila konfrontuje až šesť slovanských jazykov (češtinu, slovenčinu, poľštinu, ruštinu, bieloruštinu a ukrajinčinu).

Monografiu *Česká slovotvorná koncepce v kontextu slovanské jazykovědy* považujem za dôstojnú a vedecky hodnotnú poctu dielu Miloša Dokulila pri príležitosti 110. výročia narodenia a 20. výročia úmrtia. Obsah monografie reflektuje aktuálny stav derivatologického výskumu naprieč slovanskými jazykmi, naznačuje ďalšie výskumné perspektívy a predovšetkým potvrdzuje vedeckú nosnosť a inšpiratívnosť Dokulilovho diela. Veľké uznanie patrí všetkým autorom, ako aj recenzentom príspevkov. Osobitne chcem vyzdvihnúť náročnú editorskú prácu I. Bozděchovej, B. Ničevy a K. Skwarskej, ktoré s veľkou dôslednosťou a precíznosťou dokázali logicky vyskladať a zeditovať jednotlivé oddiely monografie, usporiadať rozsiahly 36-stranový súbor bibliografických zdrojov a spracovať čitateľsky ústretový orientačný aparát monografie v podobe menného registra a anglických abstraktov príspevkov. Nielen vedecký, pracovný, ale aj ľudský rozmer osobnosti Miloša Dokulila editorky sprítomnili aj obrazovou prílohou monografie. V neposlednom rade, uznanie patrí aj vydavateľstvám – Academii a Slovanskému ústavu AV ČR, v. v. i., ktoré publikovanie tejto jedinečnej monografie umožnili a opatrili ju aj pútavým a kvalitným vizuálnym dizajnom.

Pedagogická fakulta, Prešovská univerzita
Prešov

Ľudmila Liptáková
ludmila.liptakova@unipo.sk
ORCID: 0000-0001-5639-6209